

להלן דברים שנשא יו"ר הנהלת אומ"ץ באירוע בכנסת לרגל היום הבינלאומי למאבק בשחיתות

בדקתי ומצאתי שאין מדינה נוספת בעולם, זולת מדינת ישראל, שבה מתארגנים אזרחים מתנדבים מרבדים שונים, רובם אלמונים, שפועלים במשותף למען שמירה על המינהל התקין וטוהר המידות בשירות הציבורי.

למרות שפעילותם של אזרחים אלה אינה מעוגנת בחוק, אין להם מדים וסמכויות והם חסרי הגנה מפני התנכלויות ותביעות משפטיות אישיות, הם מגלים אומץ לב ועושים את מלאכתם נאמנה בהתמדה ונחישות במטרה להרחיק מעמדות שלטוניות ממלכתיות ומוניציפאלית אישי ציבור מושחתים ולשמור על הקופה הציבורית המדוללת.

אזרחים ייחודיים אלה לא מתייאשים ולא מרימים ידיים נוכח השחיתות הציבורית שממשיכה להשתולל לנגד עיניהם, והם לא מתבאסים ולא מאבדים את התקווה גם כאשר עיניהם כלות מול אישים פורעי החוק בצמרת השלטון שבזים למערכות המשפט ורודפים את אוכפי החוק.

המתנדבים המופלאים הללו לא רואים את עצמם כדון קישוטים וכפראירים, אלא כשליחים נאמנים של ציבור אטום ואנשי ביצוע של רוב דומם אשר בסתר ליבם מברכים על פעילותם.

אלה שמתייחסים אל הלוחמים בשחיתות כאל אנשים תימהונים ומכנים אותם לעיתים "הזויים" אינם מפנימים את העובדה שדווקא אזרחים אלה הם שומרי חומות המוסר של המדינה, מתנדבי המשמר האזרחי הלאומי שמגינים על אוכפי החוק. בהתנהגותם של אלה הם מעודדים את חושפי השחיתויות במגזר הציבורי.

שאלתי את עצמי לא אחת כיצד זה קרה שתנועות של אזרחים מתנדבים הפועלות לשמירת תקינות השלטון קמו דווקא בישראל ומדוע הן זוכות לזכות עמידה משפטית, להכרה ציבורית רחבה ולהוקרתם של רבים וטובים.

התשובה הפשטנית היא שאזרחים מופתיים אלה מקרינים אכפתיות לגורל מדינת ישראל ופועלים ללא לאות בניסיונות חוזרים ונשנים על-מנת לחבר את החישוקים בין יסודותיה הרעועים של המדינה.

חוסנה של המדינה מורכב מארבעה יסודות: ביטחון, כלכלה, חברה וחוק. יסודות אלה פועלות ככלים שלובים, ואם אחד מהן סדוק הוא מקרין אל שלושת היסודות האחרים ושולח אליהם גרורות. למרבה הצער, ארבעת היסודות הללו אינם מבוצרים די הצורך ויש בהם בקיעים שמתרחבים.

האזרחים המתנדבים מטים שכם לתחזק ושמור על היסוד המרכזי של שלטון החוק במדינה ומאמינים כי בדרך זו יסייעו לשמר את היסודות האחרים.

תשובה מסוג אחר יש לחפש באופיו של העם היהודי שאינו הומוגני ומורכב מיוצאי תרבויות מגוונות בעלות רמות התנהלות שונות. זו משימה בלתי אפשרית כמעט למצוא להן מכנה משותף של שמירה קפדנית על טוהר המידות.

לשם כך יש צורך לא רק בקיומם של סעיפים כתובים ממוספרים המפרטים עבירות פליליות על חוק, אלא בעבודת שטח סזיפית שאותה מבצעים ללא כחל ושרק קבוצת אזרחים מתנדבים בעלי שכל ישר, אוזן כרויה, עין פקוחה, רצון טוב ויכולת ביצוע.

זו הייתה הסיבה שאומ"ץ הינה התנועה היחידה במדינה שחרטה על דגלה במקביל למאבק למען מינהל תקין גם את שמירת הצדק החברתי ואת הדאגה לשכבות החלשות ולאוכלוסיות הפגועות.

אנו רואים חובה לעצמנו לסייע להם כאשר אנו חפים מאינטרסים כלכליים, מעורבות פוליטית או שיקולים זרים.

תמונת המצב של ישראל בשנים האחרונות שבהן אנו פועלים ללא לאות גם בתחום החברתי הינה עגומה למדי.

החברה הישראלית עדיין שסועה, מפורדת ומסוכסכת כתוצאה מהתפוררות הערכים, מהפערים המתרחבים, מהקטבים המתחדדים ומן האלימות ששוברת שיאים. זו מדינה שבה כל דאלים גבר וכל אחד לגורלו. זו מדינה שבה חיים כמה עמים: עשירים ואליטות לצד עניים מרודים, חרדים לצד חילוניים, אנשי ימין לצד שמאלנים, מתנחלים לצד קיבוצניקים, מזרחים לצד אשכנזים, צפוניים ליד נזקקים, ותיקים ליד עולים חדשים, יהודים לצד ערבים. זהו המצע שעליו צומחת השחיתות ומרכיבי הקיפוח של כל אחד ממרכיבי החברה.

קשה מאוד למצוא כיום במדינה גוף ציבורי שלא דבקה בו השחיתות ברמה זו או אחרת. אנו חיים במדינה שבה נחקרים כחשודים בפלילים נשיאים, ראשי ממשלות, שרים, רבנים ראשיים, שופטים, שרי משפטים, שרי ביטחון פנים, חברי כנסת בסיטונות, ראשי עיריות בהמוניהם, מפכ"ל לי משטרה, ראשי מערכת המיסים, פקידים בכירים, ראשי ארגונים ציבוריים, רופאים, פרקליטי צמרת, ומי לא. העובדה שברוב המקרים לא מוגשים כתבי אישום אינה מעלה ואינה מורידה מההיקף הכרוני של הסיאוב והתיעוב. סימני ההיכר המוחצנים של השחיתות הם חמדנות, נהנתנות, יהירות, בזוב כספי ציבור חסר רגישות לצרכי הכלל.

בזמן שבשוליה חיים מאות-אלפים אזרחים במצוקה ודלות, ילדיהם רעבים ומועדים לפורענות. ניכרת עלייה בשני סוגי העבריינות: זו של השבועים שאינם יודעים שובע, ולצידה זו של מקופחים, שמצוקתם מוליכה אותם אל הפשע. כולם זורמים אל ים העבריינות, והים אינו מתמלא.

ארגוני הפשע מרושתים היטב בחיי החברה והכלכלה במדינה. בני משפחות הפשע טומנים זה לזה מטעני חבלה ויורים זה על זה ורוצחים אזרחים חפים מפשע. עבריינים הפכו להיות כוכבי טלוויזיה.

למרבה הצער, זאת האווירה שבה גדל דור ההמשך. לא בכדי הולכות ומתרבות תופעות כמו ירידה מהארץ והשתמטות המונית משירות צבאי, תופעות המוזנות על-ידי הריקבון הכללי הפושה בכל.

דוחות ומדדים בינלאומיים מצביעים גם הם על הידרדרותה של מדינת ישראל אל עבר מדינות העולם השלישי, שבהן השחיתות היא מחלה חשוכת מרפא, והשוחד הוא המטבע היציב.

במקום צדקה ומתן בסתר - נדבכים במסורת היהודית - מתפתחת בישראל תופעה הפוכה של קבלה בסתר: קבלת שוחד בדרכים שונות ומגוונות, לעיתים מתוחכמות. למרבה הצער, נוהל נלוז זה נפוץ היום ברוב מגזרי המשק.

סקרי דעת הקהל הפנימיים אינם מעודדים: שיעור ניכר של אזרחי המדינה סבורים שרק אדם שהינו מושחת יכול להגיע לצמרת השלטון במדינה.

וזה עוד לא הכל עדיין: למעלה מ-40 אחוז מאזרחי המדינה אינם מאמינים יותר במערכת המשפט על ערכאותיה ושלוחותיה השונות. המציאות העגומה מלמדת שיש צדק לעשירים, לאישי ציבור בכירים ולמיוחסים וצדק אחר להמוני העם. מבחן בוזגלו נעלם.

ואמנם, לרוע המזל, גם במערכת המשפטית דבק הרבב. התנהלותם של כמה שופטים בבתי משפט שונים הטילה כתמים על מערכת המשפט. האם זה מקרי שבית המשפט העליון, המוסד השיפוטי העליון, זוכה לאמון מוגבל של הציבור ולמעלה משליש מאזרחי המדינה אינם מאמינים כלל במערכת המשפט? זה אות מבשר רעות.

גם במערכות אכיפת החוק האחרות אחז הרקב. שוטרים מקיימים קשרי חברות עם גנבים, מידע פנים מחדרי החקירות זולג החוצה לעבריינים, בעלי תפקידי מפתח במכס מתרועעים עם מבריהם, עובדי מס

ההכנסה מדליפים תיקים של נישומים. מאגרי המידע גם כאלה של מערכת הביטחון פרוצים לכל דורש. צנעת הפרט הפכה לידיעת הכלל.

סרחנו של הדג, שהחל בראשו, הגיע כבר לזנבו. העבריינות לסוגיה הפכה לספורט לאומי, והבושה נעלמה מזמן. הכסף חדל להיות מזמן אמצעי למחיה והפך מטרה להנאה.

מצב כזה יכול להתקיים רק בזכות הזיקה בין הון ושלטון. במדינת ישראל, תופעה זו הגיעה לממדי ענק, עד כדי כך שההון והשלטון התערבלו זה בזה, ועכשיו ההון כבר בתוך השלטון. ההון שולט בשלטון.

בחודשים האחרונים נדמה היה שבקצה מנהרת השחיתות בוקעת אלומת אור. אישים מרכזיים במדינה שהוחשדו בביצוע מעשי שחיתות נאלצו לפנות את מקומם.

תנועת אומ"ץ שחוגגת השנה חצי תריסר שנים לקיומה הפכה בשלוש השנים האחרונות לגוף המוביל במאבק נגד השחיתות השלטונית.

בפרק זה תרמנו רבות בגלוי ובסתר לבדיקות היסודיות של משרד מבקר המדינה, בעיקר של אנשי האגף למאבק בשחיתות השלטונית שהביאו בסופו של דבר להתפטרותם של ראש הממשלה ושל שר האוצר לשעבר. שני חברים אל היו סמלים השלטון המסואב.

מבקר המדינה השופט (בדימ.) מיכה לידנרשטראוס ראוי להוקרה מיוחדת על אומץ ליבו ועל זקיפות קומתו. אומ"ץ תמשיך לעמוד לימינו.

גם היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, הוכיח לא אחת שהשחיתות השלטונית טורדת מנוחותו. הססנותו נבעה לפי כל הסימנים מחששו לזעזע את אושיות המדינה ולגרור לאנדרלמוסיה שלטונית. פניותינו החוזרות ונשנות אל מזוז בדרישה לזרז את ההכרעה בתיקי החקירות בתיקי החקירות של ראש הממשלה נפלו לאורך תקופה ממושכת על אוזניים ערלות. בסופו של דבר חש מזוז כי כלו כל הקיצין והחליט להגיש לראשונה בתולדות המדינה כתב אישום נגד ראש ממשלה מכהן. מוטב מאוחר מאשר לעולם לא.

אומ"ץ מברכת את היועץ המשפטי על צעד זה ומאמצת את ידו להמשיך במלאכת הקודש שלו ללא מורא וללא משוא פנים.

אודה ולא אבוש: המאבק בשחיתות השלטונית הממלכתית שנשא פירות באושים לא סחף כמצופה את אזרחי המדינה ולא הפך מנוף להוקעתם והקאתם של ראשי ערים ורשויות בבחירות המוניציפאליות האחרונות. בבחירות אלה נבחרו שורה של ראשי ערים ורשויות שנגדם תלויים ועומדים כתבי אישום פליליים ואחרים המצויים בחקירות פליליות.

האופטימיות שליוותה אותנו לשעה קלה שעל-פיה השחיתות השלטונית הודברה נתגלתה למרבה הצער כחסרת בסיס. לפנינו עוד מלאכה רבה. ביום הבינלאומי לציון המאבק בשחיתות סבורה תנועת אומ"ץ שניתן לטפל טיפול שורש בשחיתות במדינה שהפכה למחלה ממארת שהספיקה לשלוח את גרורותיה לכל מגזרי המשק והחברה ומוכנה להיתרם לכל פעילות ממלכתית וציבורית.

אומ"ץ סבורה שיש צורך לנקוט בשורה של צעדים משמעותיים שיוכלו לשמש תרופה מאוחרת למכת השחיתות המסכנת את הדמוקרטיה ומוכנה להיתרם לכל פעילות מעשית:

1) להמשך המאבק העיקש שחיתות השלטונית, מוסד היועץ המשפטי לממשלה חייב להיות עצמאי ובלתי תלוי בממשלה או בשר המשפטים. מצב בו שר המשפטים מפקח על עבודת היועץ המשפטי, או מצב בו הממשלה שולטת ביועץ המשפטי והוא שר למרותה, הינו מצב שבו מותקף היועץ בישיבות הממשלה ע"י שרים שסרחו הינו הרה סכנות לדמוקרטיה הישראלית.

2) למוסד מבקר המדינה יש תפקיד מכריע בהתמודדות ולוחמה בשחיתות, בבודקו מהן הפרצות בחוק, או במנגנוני הבקרה והפיקוח המאפשרות את השחיתות. אומ"ץ סבורה שחובה להרחיב את סמכויותיו של מבקר המדינה ולאפשר לעובדי משרדו לבצע חקירות על כל המשתמע מכך.

3) על-אף העומס הרב המוטל על המשטרה, והפרקליטות אנו סוברים שבמקרים של שחיתות ציבורית יש להוריד את הרף ולהביא את כתב האישום לבית המשפט להכרעה. מצב שבו נסגרות עסקות טיעון משפטיות לאישי ציבור במטרה להקל עליהם או מקרים אחרים שבהם נסגרים להם תיקים מחוסר ראיות ואינם מבשילים לכתבי אישום, מערערים את אימון הציבור במשטרה ובפרקליטות. עדיף להעביר מקרים כאלה להכרעה פומבית של בתי המשפט.

4) חובה לחזק את מוסדות אכיפת החוק על-מנת להגביר את כושר ההרתעה והביצוע שלהם וליצור כלים שיקלו עליהם להתמודד עם השחיתות הגואה... במקביל יש צורך לתגבר יחידות החקירות של המשטרה, רשות המיסים והרשות להלבנת הון והרחבת שיתוף הפעולה ביניהן ולפעול לקיצור משל החקירות.

5) יש לפעול להגברת רמת האמון של אזרחי המדינה במערכת המשפטית באמצעות שורה של צעדים. בין השאר: חובה לערוך רביזיה בהליך בחירת שופטים לבית המשפט העליון, ולהעמיק את כללי המיון והסינון של שופטים בערכאות נמוכות יותר טרם השבעתם. יש ליצור מערכת שיפוטית משמעתית לבחינת דרכי התנהלותם של פרקליטים ציבוריים, ליצור מערכת שקיפות להליך הענקת הכופר, לבחון מחדש את העיקרון הלא מקודש של סגירה סיטונית של תיקים בנימוק מפוקפק של: "אין עניין לציבור"; לחסל את הסחבת המעיקה בבתי המשפט ולהרחיב את מערך הסנגוריה הציבורית.

6) יש להביא לשינוי בההתייחסות אזרחי המדינה כלפי חברי הכנסת ואישים פוליטיים. אחד הצעדים החיוניים הוא חתימת אמנה בינמפלגתית בדבר הצורך לבער את השחיתות. לחילופין, ניתן לדרוש מכל מפלגה לכלול סעיף מתאים במצעיה.

7) חובה להגביר את הפעילות החינוכית המקיפה בקרב תלמידי בתי הספר העל-יסודיים, חניכי תנועות הנוער, חיילי צה"ל והסטודנטים, בדבר הצורך לשמור על כללי המינהל התקין וטוהר המידות.

8) הגיעה השעה שכולנו נאמץ את חושפי פרשות השחיתות במגזר הציבורי, נעודד אותם ונפעל כדי שלא תיפגע פרנסתם ושהם לא יהפכו חלילה למוכי גורל.

לסיום: החברה הישראלית נעדרת תרבות פוליטית, המאפשרת התמודדות עם שחיתות וחוסר מינהל תקין בכלים ציבוריים. במדינות מתוקנות בעולם, שרים קמים ומשעים עצמם או מתפטרים. אולם אצלנו המציאות שונה מן הקצה.

אישי ציבור שנגדם תלויים ועומדים כתבי אישום ממשיכים למלא את תפקידיהם ולעיתים ממשיכים גם לבעוט בשלטון החוק.

עלינו לשאוף ליצירת נורמות התנהלות חדשות של נבחרי ציבור: שרים, חברי כנסת וראשי ערים שעקיפתן תהיה כ"מעשה שלא ייעשה", גם אם אינו עבירה על החוק.

תרבות פוליטית כזאת מחויבת המציאות וצריכה להיעשות בשיתוף פעולה מלא של נבחרי ציבור, תנועות של אזרחים מתנדבים מסוגה של אומ"ץ, אנשי רוח, אנשי תקשורת, אקדמיה, אנשי חינוך ועוד. אומ"ץ פועלת מזה חצי תריסר שנים למען מינהל תקין ומסייעת בחשיפת פגיעות בטוהר המידות. תנועות מסוגה של אומ"ץ, הן ערובה ראויה לקיום משטר נקי משחיתות במדינתנו. הישגיהן של התנועות מדברות בעד עצמן.

פניותיה של אומ"ץ למבקר המדינה, לפרקליטות, למשטרה, לנציבות שירות המדינה, ולהממונה על הגבלים עסקיים וגופים נוספים מהוות פעמים רבות תשתית לפתיחת חקירות בנושאי שחיתות.

אנחנו לא נחים על זרי הדפנה. השחיתות השלטונית הגואה מחייבת את תנועת אומ"ץ להמשיך בפעילותה הנמרצת, חסרת הפשרות במטרה לבער אותה.

נמשיך לעשות זאת ללא מורא וללא משוא פנים, ללא חשבון וללא תלות פוליטית.

כפי שאמרה המשוררת רחל: "זו הדרך, אחרת איננה, נלך בה נלך עד תום".